

УДК 331.57

Расвнєва О.В.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Нос І.Є.***аспірант кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

МОЛОДЬ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАЙНЯТОСТІ

THE YOUTH LABOR MARKET IN UKRAINE: ASSESSMENT OF THE CURRENT STATE OF EMPLOYMENT

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню проблем працевлаштування молоді – випускників вищих навчальних закладів в умовах політико-економічної кризи. Проаналізовано сучасні тенденції зайнятості молоді та безробіття за видами економічної діяльності, виділено найбільш пріоритетні сфери працевлаштування молоді, розглянуто актуальні проблеми безробіття серед молоді та запропоновані напрями удосконалення молодіжної політики зайнятості.

Ключові слова: працевлаштування, зайнятість, безробіття, молодь, молодіжний ринок праці, молодіжна політика зайнятості.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию проблем трудоустройства молодежи – выпускников высших учебных заведений в условиях политико-экономического кризиса. Проанализированы современные тенденции занятости молодежи и безработицы по видам экономической деятельности, выделены наиболее приоритетные сферы трудоустройства молодежи, рассмотрены актуальные проблемы безработицы среди молодежи и предложены направления совершенствования молодежной политики занятости.

Ключевые слова: трудоустройство, занятость, безработица, молодежь, молодежный рынок труда, молодежная политика занятости.

ANNOTATION

The article is devoted to the problems of employment young people – university graduates in terms of political and economic crisis. Current trends of youth employment and unemployment by economic activity are analyzed; most priority areas of youth employment are allocated, actual problems of youth unemployment are considered and directions for improvement of youth employment policy are proposed.

Keywords: employment, job placement, unemployment, youth, youth labor market, youth employment policy.

Постановка проблеми. В умовах світової фінансово-економічної кризи, яка негативно відбилася на нестабільній українській економіці, обтяженій гострою політичною кризою, важливе місце у сучасних дослідженнях зайняла проблема неконкурентоспроможності молоді на ринку праці. Соціально-економічна нестабільність у країні призвела до того, що молоді люди, які формують її майбутній потенціал, сьогодні складають найбільш уразливу групу, яка має значні труднощі в процесі переходу від освіти до самостійного трудового життя.

Незважаючи на невисокий рівень безробіття в Україні в порівнянні з загальноєвропейським рівнем, молодь являє особливу категорію, в якій проблема зайнятості має яскраво виражений характер і вимагає перманентного державного моніторингу та розробки політики молодіжної зайнятості як частини загальної політики зайнятості в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем молодіжного безробіття, а саме підготовки фахівців та їх подальшого працевлаштування займаються такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Афанасьєв, С. Бандур, Г. Беккер, П. Бурдье, В. Базілевич, Д. Богиня, А. Казановський, В. Колосовський, Л. Колешня, А. Коломієць, Е. Лібанова, П. Нікіфоров, В. Онікієнко, М. Семикіна та інші. Багато українських дослідників підкреслюють необхідність забезпечення професійно-кваліфікаційного рівня підготовки молодих фахівців відповідно до вимог сучасного ринку праці та усунення дисбалансу між попитом та пропозицією на молодіжному ринку праці. Вчені акцентують увагу, що вирішення проблем молодіжного безробіття можливе тільки з позиції комплексного та системного підходу й в умовах збалансованої державної соціально-економічної політики.

Метою статті є аналіз сучасних проблем, пов'язаних із працевлаштуванням молодих фахівців, та виявлення основних тенденцій молодіжного безробіття в Україні.

Матеріали і результати дослідження. Протягом останніх років проблема молодіжного безробіття стала вельми актуальною. Так, за даними Державної служби статистики України, питома вага молоді у загальній кількості безробітних щорічно збільшується та станом на 2013 рік становить більше 50% від загального числа зареєстрованих безробітних [1]. На рисунку 1 представлені рівні безробіття населення в Україні за віковими групами.

Візуальний аналіз даних підтверджує, що найвищі рівні безробіття зафіксовані саме серед

безробітних у віці до 35 років. Більш поглибленого дослідження потребує проблема безробіття молоді у віці від 15 до 24 років, бо протягом аналізованого періоду у цій групі зафіксовані найвищі показники молодіжного безробіття. У 2013 році безробіття серед осіб до 25 років у 1,76 рази перевищувало рівень безробіття у віці 25-29 років та у 2,15 разів загальний рівень безробіття.

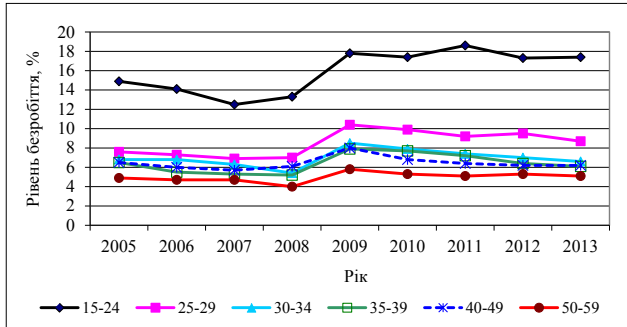

Рис. 1. Рівні безробіття населення за віковими групами (у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи), %

З 2010 року в Україні має місце незначна тенденція до стабілізації рівня молодіжного безробіття у вікових групах 25-29 та 30-34 років, однак це зумовлено не дієвими заходами державної політики зайнятості відносно сприяння працевлаштуванню молоді, а демографічною ситуацією та загальним старінням населення. Так, сьогодні та протягом найближчого десятиліття в Україні чисельність тих, хто вступає до працездатного віку, буде меншою за чисельність осіб, які виходять із нього, що у цілому формує ситуацію, сприятливу для підвищення рівня зайнятості молоді [2].

Як свідчать дані, наведені на рисунку 1, безробіття серед молоді більше ніж серед інших вікових груп, що відображає труднощі, з якими стикаються молоді люди при пошуку роботи. Частка безробітної молоді у загальній кількості безробітного населення за період з 2005 по 2013 роки не знижувалася нижче 52% у 2005 році – і це найвищий показник за аналізований період. Варто зазначити, що найвищі рівні безробіття притаманні наймолодшій віковій групі населення (рис. 2).

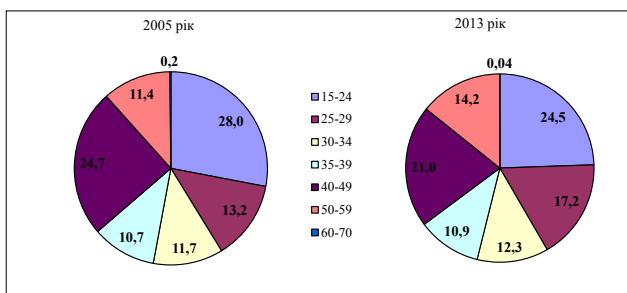

Рис. 2. Частка безробітних за віковими групами у загальній кількості безробітного населення у віці від 15-70 років у 2005 та 2013 роках, %

Так, у 2013 році порівняно з 2005 роком частка безробітної молоді у віковій групі 15-24 років по відношенню до загальної чисельності безробітних досягла 24,5% та 28% відповідно – і це найвищі показники серед усіх вікових груп. За аналізований період спостерігається зростання частки безробітної молоді зростає на 2,1%. Молодь у віці 15-24 років – це студенти й молоді люди, що завершують або завершили професійну підготовку в навчальних закладах. Вони є найбільш уразливою групою, яка вперше виходить на ринок праці, на якому найчастіше стикається з труднощами пошуку гідної роботи згідно з отриманою спеціальністю у вищому навчальному закладі. Молоді випускники ще не мають достатнього професійного і соціального досвіду і в силу цього є менш конкурентоспроможними, порівняно з іншими віковими економічно активними групами населення.

Вікова група 25-29 років займає друге місце за рівнем молодіжного безробіття. Так, частка безробітної молоді у цій віковій групі по відношенню до загальної чисельності безробітних досягла 17,2% у 2013 році – і це також один із найвищих показників, хоча молодь у цьому віці є більш конкурентоспроможною, адже вона вже більшою мірою повинна мати досвід роботи й відповідні професійні компетентності. Порівняно з 2005 роком частка безробітної молоді у цьому віці зросла на 30,3%, це свідчить про послаблення позиції молоді більш зрілого віку та погіршення стану працевлаштування на молодіжному ринку праці.

До початку фінансово-економічної кризи 2007–2008 року показники рівня безробіття серед молодих чоловіків і жінок у віці від 15 до 24 років відрізнялися незначно. У післякризовий період, починаючи з 2009 року, молоді чоловіки мають більш високу ймовірність, ніж жінки, опинитися без роботи (рис. 3) [3].

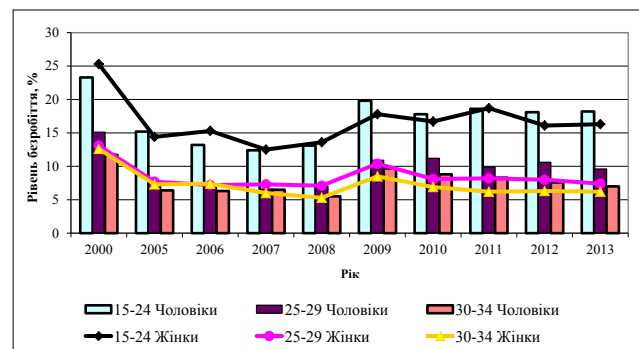

Рис. 3. Рівні безробіття молоді за віковими групами та за статтю (у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи)

Насамперед, це пояснюється тим, що криза найбільш зачепила галузі, де переважно працюють чоловіки, наприклад, будівництво, промисловість, нерухомість та операції з нерухомістю. Також слід відзначити, що рівень оплати

жіночої праці нижче, за чоловіків, тобто їм легше влаштуватися на роботу під час кризи. Крім того, серед жінок більше осіб, зайнятих неповний робочий день, та, за дослідженнями психологів, жінки більш психологічно стійкі у стресових ситуаціях, тому вони краще пристосовуються до кризових змін.

Аналіз за видами економічної діяльності дозволив визначити, що найбільша кількість молоді зайнята у промисловості – 26,1% від

загальної кількості штатних працівників у віці 15-35 років, на другому місці знаходиться оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – на цей вид припадає 14,4% молодих працівників, на третьому місці – освіта (12,5%), на четвертому – охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (10,1%), на п'ятому – транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (7,6%) (табл. 1) [4].

Таблиця 1

**Облікова кількість штатних працівників
за видами економічної діяльності на 31 грудня 2013 року**

	Облікова кількість штатних працівників у віці 15-35 років				
	всього, тис. осіб	частка молоді у % до облікової кількості штатних працівників у віці 15-35 років	частка молоді у % до облікової кількості штатних працівників	з них жінки	
				тис. осіб	частка молодих жінок у % до облікової кількості штатних працівників у віці 15-35 років
Всього	3429,8	100,0	33,1	1851,9	54,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	129,1	3,8	25,2	40,4	31,3
з них сільське господарство	109,6	-	24,4	36,8	33,6
Промисловість	895,3	26,1	33,5	304,2	34,0
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	153,6	-	36,4	27,1	17,6
переробна промисловість	591,6	-	35,0	224,3	37,9
постачання електроенергії, газу, пари та кондиціо- йованого повітря	117,5	-	28,5	39,2	33,4
водопостачання; кана- лізація, поводження з відходами	32,3	-	22,5	13,6	42,1
Будівництво	81,4	2,4	29,4	15,5	19,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто- транспортних засобів і мотоциклів	494,5	14,4	53,1	251,6	50,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	259,3	7,6	31,6	99,7	38,4
Тимчасове розміщування й організація харчування	47,3	1,4	46,2	30,1	63,6
Інформація та телекому- нікації	77,9	2,3	41,7	35,5	45,6
Фінансова та страхова діяльність	181,0	5,3	58,7	134,9	74,5
Операції з нерухомим майном	30,7	0,9	23,8	13,5	44,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	106,3	3,1	33,2	56,5	53,2
Діяльність у сфері адміні- стративного та допоміж- ного обслуговування	69,1	2,0	29,4	28,7	41,5
Державне управління й оборона; обов'язкове со- ціальне страхування	223,2	6,5	35,7	160,5	71,9
Освіта	429,4	12,5	24,6	348,8	81,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допо- моги	347,0	10,1	27,5	297,2	85,6
Мистецтво, спорт, роз- ваги та відпочинок	46,2	1,3	25,5	28,2	61,0
Надання інших видів послуг	12,1	0,4	25,7	6,6	54,5

Менше 1% молоді зайнято в галузі операцій з нерухомим майном, менше 2% припадає на мистецтво, спорт, розваги та на тимчасове розміщування й організацію страхування, менше 3% – на будівництво, інформацію та телекомунікацію й діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

Дані, представлені у таблиці 1, свідчать, що за видами економічної діяльності кількість зайнятих молодих жінок на 17% більше, ніж чоловіків, хоча загальна кількість працюючих чоловіків по економіці в цілому у 1,3 рази більше ніж жінок. Найменша частка зайнятих молодих жінок у загальній кількості штатних працівників у віці 15-35 років спостерігається у будівництві (19,0%) та у сільському, лісовому та рибному господарстві (31,3%) (рис. 4).

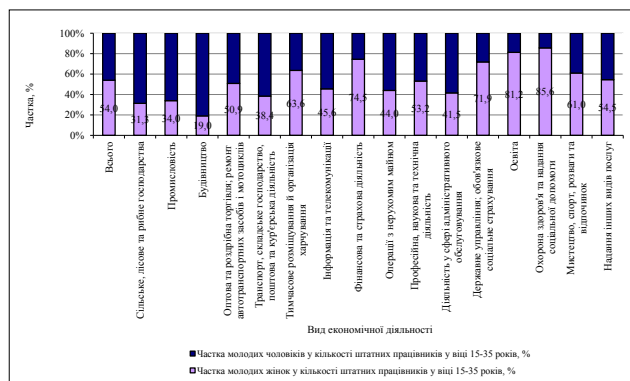

Рис. 4. Частки молодих жінок та чоловіків у загальній обліковій кількості штатних працівників у віці 15–35 років за видами економічної діяльності на 31 грудня 2013 року, %

Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги й освіта – суто жіночі галузі, де на 100 молодих працівників припадає 86 та 81 жінка відповідно. Високі показники жіночої зайнятості також зафіксовані у фінансовій та страховій діяльності (74,5%), у галузі державного управління й оборони та обов'язковому соціальному страхуванні (71,9%), у тимчасовому розміщуванні й організації харчування (63,6%), у сфері мистецтв, спорту, розваг та відпочинку (61,0%). Частка чоловіків переважає в таких видах економічної діяльності, як будівництво – 80,9%, сільське, лісне та рибне господарство – 68,7%, промисловість – 66,0%.

Проведений аналіз зайнятості молоді за видами економічної діяльності показав, що пріоритетними сферами зайнятості для молоді є фінансова та страхова діяльність, а також оптова та роздрібна торгівля (рис. 5). За даними Державної служби статистики України, у зазначених галузях на кінець 2013 р. працювало відповідно 58,7% та 53,1% молодих працівників порівняно з обліковою кількістю штатних працівників [3]. Отже, домінуючою сферою зайнятості української молоді є сфера послуг.

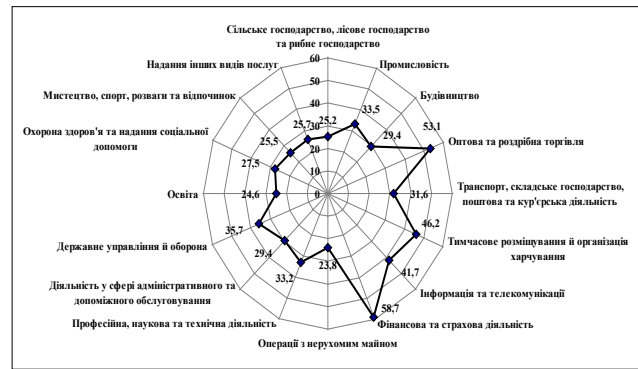

Рис. 5. Частка молоді у загальній обліковій кількості штатних працівників за видами економічної діяльності станом на кінець 2013 р., %

Найменша частка молоді в обліковій кількості штатних працівників працює у таких галузях, як операції з нерухомим майном (23,8%), сільське господарство (24,4%), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (25,5%), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (27,5%), тобто ці галузі є найменш привабливими для молоді. Низькі показники зайнятості молоді у цих сферах, в першу чергу, можна пояснити невисоким рівнем оплати праці, наприклад у соціальній сфері, високою часткою працівників передпенсійного та пенсійного віку; щодо сільського господарства, то сучасній молоді притаманно небажання працювати у сільській місцевості та наявність у сільському господарстві високої частки неформального сектора.

Станом на кінець 2013 року в Україні налічується 205 132 молодих безробітних особи [6]. У загальній чисельності зареєстрованих безробітних по країні в цілому 42,1% припадає на молодих громадян, що мали статус безробітного. Звернулися до державної служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні у період менше року після звільнення 153 905 молодих особи, що склало 75,03% від загальної чисельності молоді, що мала статус безробітної, це свідчить про високий рівень молодіжної активності у пошуках гідного робочого місця.

Найбільша кількість зареєстрованих безробітних у загальній кількості молодих безробітних за видами економічної діяльності припадає на промисловість – 21,09%, сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 20,68% й оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 19,56%, тобто кожен п'ятий молодий працівник цієї галузі – безробітний (рис. 6) [6].

У сферах державного управління й оборони та обов'язкового соціального страхування й промисловості ситуація дещо краще – кожен 11-й молодий працівник безробітний. Найменша кількість молодих безробітних спостерігається у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, надання інших видів послуг, інформації та телекомунікації, операції з неру-

Рис. 6. Структура чисельності зареєстрованих безробітних у віці до 35 років за видами економічної діяльності станом на кінець 2013 року, %

хомим майном та мистецтві, спорту, розваг та відпочинку.

Проведений аналіз молодіжного ринку праці в Україні показав, що найвищі рівні молодіжного безробіття притаманні особам до 24 років, це дає підстави віднести молодь у цьому віці до групи найвищого ризику, бо труднощі пошуку першого місця роботи пов'язані не тільки з загальноекономічною та політичною кризами, а ще й з нестійкістю життєвих установок молоді, занадто амбіційною позицією молодих працівників, відсутністю практичних навичок і досвіду роботи та, як наслідок, низьким професійним статусом. Отже, ефективному працевлаштуванню молоді на українському ринку праці заважають не тільки суб'єктивні умови, які залежать від шукачів, а ще й відсутність дієвого державного механізму регулювання процесів працевлаштування випускників навчальних закладів.

Політика сприяння молодіжної зайнятості є стратегічним напрямом молодіжної політики у більшості розвинутих країн світу. В Україні проблеми працевлаштування молоді, яка зареєстрована та має офіційний статус безробітної, регулюються законами України «Про зайнятність населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок

безробіття» [7]. У завдання держави входить підтримка підприємницької ініціативи безробітних, у тому числі молоді, зокрема, виплатою одноразової допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності, сприяння створенню роботодавцями додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних. Також в обов'язки державних служб зайнятості входить надання безкоштовної професійної консультації безробітним, підготовка та отримання

відповідної інформації з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи, режиму праці [7]. Однак сьогодні дані заходи не мають належного фінансування, та, як наслідок, ефект від їх реалізації замалий.

Студенти, що навчалися у навчальних закладах за державним замовленням, повинні знаходитися у більш пільгових умовах на молодіжному ринку праці, бо держава їм гарантує надання першого робочого місця після закінчення навчання. Дана гарантія затверджена Кодексом законів про працю, Законом України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцю» і Постановою Кабінету Міністрів України № 223 затверджено Перелік спеціальностей, згідно з яким буде надаватися дотація [8]. Але на практиці у зв'язку з недостатнім фінансуванням та небажанням роботодавців вчити молодих випускників ця норма поширюється найчастіше тільки на окремі групи випускників, наприклад, медичної та освітньої сфери. Тобто сьогодні молоді випускники фактично не мають державних гарантії щодо їх забезпечення робочими місцями.

З метою зниження молодіжного безробіття завдяки стимулюванню працевлаштування випускників ВНЗ особливу увагу слід приділити державній політиці зайнятості молоді, спрямованої на усунення дисбалансу між попитом та пропозицією вакансій на молодіжному ринку праці. Даний дисбаланс є в першу чергу наслідком відсутності державного планування й координації ринку праці та ринку освітніх послуг, головним завданням якого є формування високо професійних молодих фахівців, затребуваних роботодавцями.

У контексті покращення процесу працевлаштування молоді слід виділити такі напрями удосконалення молодіжної політики зайнятості в Україні [9; 10; 11]:

1. Налагодження дієвої системи профорієнтаційної роботи з молоддю, особливо в загальноосвітніх школах, з метою допомоги вибору учнями професійного напрямку відповідно до їх здібностей.

2. Підвищення кооперації між ринком освітніх послуг та ринком праці за рахунок впровадження оновлених освітніх стандартів згідно з вимогами роботодавців до знань, вмінь та навичок, якими повинні володіти молоді фахівці.

3. Ефективна координація зусиль навчальних закладів та роботодавців щодо працевлаштування випускників, забезпечення стажування студентської молоді, участь роботодавців у плануванні навчального процесу, тобто посилення зв'язку навчання – бізнес.

4. Державна підтримка сприяння працевлаштування молоді, забезпечення дієвих гарантій зайнятості шляхом залучення роботодавців та квотування робочих місць на державних підприємствах.

5. Розробка комплексних державних прогнозів щодо професійного попиту та пропозиції на ринку праці та відповідне коригування кількості місць державного замовлення.

6. Удосконалення роботи Молодіжних центрів праці з метою надання допомоги у працевлаштуванні молоді та розробки державних програм зайнятості студентської молоді у вільний від навчання час.

7. Всебічне стимулювання самозайнятості молоді та стимулювання молоді до підприємництва за рахунок надання їм додаткової державної допомоги на відкриття власної справи.

Отже, державна молодіжна політика потребує подальшого удосконалення та впровадження більш дієвих заходів, спрямованих на підвищення зайнятості молоді шляхом перегляду існуючої молодіжної політики зайнятості та впровадження успішного міжнародного досвіду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Лібанова Е. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / Е.М. Лібанова. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
3. Економічна активність населення України 2013 : Статистичний збірник / За заг. ред. І.В. Сенік – Державна служба статистики України. – Київ, 2014. – 197 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
4. Праця України у 2013 : Статистичний збірник / За заг. ред. І.В. Сенік – Державна служба статистики України – Київ, 2014. – 336 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
5. Праця України у 2006 : Статистичний збірник / За заг. ред. Н.В. Григорович – Державна служба статистики України – Київ, 2007. – 326 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
6. Сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.
7. Кучин С.П. «Человеческий капитал» и проблемы трудоустройства молодежи в современной Украине / С.П. Кучин // Экономика и управление. – 2012. – № 3. – С. 131-135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://media.miu.by/files/store/items/eiup/31/eiu_31_2012_22.pdf.
8. Ключко А.М. Актуальні питання працевлаштування молоді в умовах ринкових взаємовідносин / А.М. Ключко, К.М. Олійник // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 292-296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_51.pdf.
9. Молодіжна політика в Україні: напрями удосконалення у контексті реалізації проекту МОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/archiv/2014_02_06Lisogor.ppt.
10. Перехід молоді від навчання до стабільної роботи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.idss.org.ua/archiv/2014_25_06Libanova.pptx.
11. Лібанова Е. Перехід на ринок праці молоді України / Е. Лібанова, О. Цимбал, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Ярош. Міжнародне бюро праці, Програма молодіжної зайнятості, Департамент політики зайнятості. – Женева : МОП, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_302648.pdf.